

Samleikin er hornasteinur

Røða hildin í Føgrulíð 21. august 1999

Háttvirda samkoma.

I ár eru liðin 100 ár, síðan Símun av Skarði og Rasmus Rasmussen settu Føroya Fólkaháskúla á stovn, og eg kenni tað miklan heiður, at heitt var á meg um at flyta fram røðu á hesum søguliga stað í hesum sambandi.

Á jólafundinum í 1888 var eitt av málunum at seta á stovn háskúla, og á ólav-søku 1899 komu Símun og Rasmus aftur av flat-lond-um, har teir høvdu nomið sær kunnleika og førleika at vera háskúla-kennarar við teirri føstu ætlan at seta á stovn háskúla í Føroyum.

Men hugsið tykkum ætlanir teirra, at seta á stovn skúla, har føroyskt skuldi vera frálærumál og evni. Enn var móðurmálið ikki sloppið inn um skúlagátt. Ein eggjan Símunar til at fara undir tað, sum gjørdist lívsstær hansar, var júst móðurmálið. Tá ið hann í 1893 fór á Føroya Lærarskúla, kom hann í brævasamband við ungan týskara, sum las norrøn mál. Símun skrivaði á føroyskum men so hendi tað, at týskarin rættaði í brøvum, Símun sendi, og rætt var rættað. Símun skammaðist um hetta, at hann dugði ikki móðurmál sitt frægar enn, at fremmandamaður úr Týsklandi visti honum á, hvat var rætt, og hvat var skeivt. Men tá ið hann og aðrar læraraskúlanæmingar bóðu Rasmus Effersøe hjálpa sær at fáa føroyskt sum kenslugrein í lærarskúlan, fingur teir at vita, at

hetta var roynt, men pláss var ikki fyri føroyskum, tí so nógv annað var at læra.

Samleiki er ein hornasteinur í tjóðskapar- og eisini háskúlarørsluni, og týðningarmest er málið. Tí varð so stórv dentur lagdur á at læra næmingarnar, at á móðurmálinum ber til at søkja sær allan lærdóm, og á móðurmálinum ber til at samskipta um alt. Fram til 1905, tá ið politisku rákinu fórdu til Sjálvstýris- og Sambandsflokkin, varð alt ið manna millum hugsað sum so, at háskúlin m.a. hevði sum mál at fáa føroyingar at ganga fram í øllum lutum. Men tá ið Føroyar fingur politiskar flokkar, var tað ósambæriligt við alla hugsan skúlan, at Símun og Rasmus kundu annað enn fara í sjálvstýrisbólkin. S. P. úr Kunoy skrivar í 50-ár minningarriti háskúlan, at Símun av Skarði var ikki og yrkti ikki sum agitator, men hann var fram um alt sannførur. Stovnarunum báðum var avgerandi at finna søgular sannleikar og vísa á teir, og ongantið gera so við seg sjálfvan, at vit og sjálvsvirðing fer burtur. Tað, sum um galt, var at fáa virðing fyri egnum mentanararvi og máli út millum manna, og fáa fólk at siggja og skilja, at føroyingar skulu vera eitt upplýst, friðrið og lívshugað fólk. Tað er líkt til, at í dag er partur av fólkunum í somu støðu, sum fólk vóru um aldarskið, so illa stódd, so niðurundirkominn, so niður-

bundin í vanahugsan, at tankin um sít eigna fólk, sum tað bjargandi, tað verjandi, tað ið vil gera nakað fyri at slepa úr neyð og vesældómi, er horvin burtur. Summi vilja enn dúva upp á danska stuðulin, blokkinn. Onkur helt fyri, at tað var ósunt at líta seg sjálfvan, at neyðugt var at hava blokkinn sum putu at halla seg afturá. Og tað er eingin eggjan, kemur einki áráðið burtur úr at hava slíka putu - orðið merkir eisini hora. Okkum dörvar djørv fólk, sum vísa okkum sannleikan - fólk sum bera okkum sonni tíðindi um tær kanningar, sum gjørdar vera, og okkum tørvar fólk, sum ikki bara standa og hyggja at og lata seg tola, tá ið kanningar vísa, at landið og fólk ið eru lumpað og snýtt. Vit vóru hjáland til 2. heimsbardaga, men standa fólk bilsin í dag, 51 ár eftir at vit fingur heima-stýrisslógina, tá ið vit fáa at vita, at innspæringin, Føroyar hava fingið, er bert lítill partur av tí peningi, Danmark hevur fingið og spart við at leiga øðrum OKKARA landdøki? Var tað ikki sømiligari fyri mentað og framkomið land at latið sjálvstýrandi landslutin fingið ágóðan av útleiganini? Og vildu vit ikki leiga út, var tað so ikki sømiligari, at einki varð leigað út - og VIT gjørdur av?!

Háskúlin hevur ongantið havt tað rúmsátt figgjarliga. Men hann hevur nú livað í 100 ár, og eg hugsi, at hon-

um er lív lagað við somu endamálsorðing, at geva næmingunum lærdóm í vanligum lærugreinum og at vekja teirra andligu evni, so at teir verða førir fyri at læra sjálfvan seg og Guð sín at kenna.

Tað, sum altíð hevur verið fortreytin fyri lívi skúlan er stuðulin manna millum. Væl stuðlaður fekk skúlin innivist í Klaksvík í 1899, og tá ið Símun og Rasmus ein dagin vóru farnir vesturum, undir Hálsin, og hugdu suðureftir, gjørdur teir av, at her var hóskaði stað at seta skúlan, og í sama viðfangi nevndu teir staðið Fagralíð, og 28. november 1990 byrjaði annað skeið skúlan á hesi grund. Øll tóku ikki so væl undir við ætlan teirra at seta skúlan í einbýli, men støða teirra var greið, og háskúlafólkini fingur stuðul frá fólk, sum heild og teimum, sum var-ðu av jørdini í Føgrulíð. Men landsins myndugleikar sýndu ikki altíð skúlanum somu vælvild. Tá ið sjálvs-ognarstovnurin Føroya Fólkaháskúli var stovnaður, vendu Símun og Rasmus sær til allar áningar um at sleppa at keypa jørd til skúlan, so at hann eisini kundi víðkast, og allir sögdu »ja«. Men gódsstjórnin (Godsbestyrelsen) við landfútanum, sum var forvaltarar av kongs-jørdini, setti fótur í spenn ímóti, at háskúlin mátti fáa leigutøð og grundir til keyps av kongsjòrdini, við teirri grundgeving, at »hann stóð ju einki í traðarlógini

um háskúlar sum leigarar«. Tá ið hann var vendur aftur við tí, at har stóð heldur einki um skræddarar og skómakarar, ønti hann ikki aftur, men stóð bert við sítt »nei«, og tað var ein av orsökunum til, at háskúlin í 1909 varð fluttur til Havnar. Skúlin var fyrri figgjarligum bakkostum, m.a. av tí at stuðulin, sum ríkisstjórnin veitti, var eftir næmingar-tali, og tá ið tað fór niður um eitt vist, fell studningurin burtur. Men so góð vóru fólk vörðin við háskúlan, at tá ið verst stóð til, skipaðu tey fyrri tiltøkum, sum út-vegaðu pening til skúlan, og uttan tann dygga stuðul millum manna, var hann fyrri langari tíð síðan deyður og tikin av.

Eg vaks upp á háskúlan-um - vit fluttu av skúlanum, tá ið eg var 7 ára gamal. Men pápi mín, Jóhannes av Skarði, føddur 7. apríl í 1911 og deddyr 24. januar í 1999, var allan sín upp-vøkstur ein partur av háskúlanum, og tað var mest sum framhald, at hann tók við leiðslu skúlan, tá ið abbi legði frá sær og doyði 9. oktober í 1942. Háskúlin og háskúlatankarnir vóru pápasa eitt og alt, og tað var ótrúliga hugtakandi at hoyra hann greiða frá, og so væl hann mintist - eisini smá-

Símun av Skarði, ið er abbassonur navnan, ið stovnaði Háskúlan, var fyrstur at halda røðu á fólkafundinum í Føgrulíð leygardagin, har skúlin búleikaðist í níggju ár
Mynd: Olga Biskopstø

hendingar. Og flestu næmingar mintist hann eisini. Meg minnst til dómis fyrri okkurt um 10 árum síðan, at vit sótu og prátaðu, og tá helt hann fyrri, at hin næmingurin, ein kvinna, var ser-støk. Eg spurdi, hvør hon var, og hvussu hon æt. Tá helt hann fyrri, at nú var hann vorðin gloymskur. Hann sá hana so livandi fyrri sær, men navn ið var burtur. Nær var hon á háskúlan-um?, spurdi eg. »Í 1942«. Pápi er kendur fyrri annað eisini enn fólkaháskúlastjóri og-lærari, og fólk hava við-hvørt spurt, hvussu hann fekk stundir til alt, hann hevur skrivað og viðgjørt. Svarið er tað sama, sum tá ið fólk spyrja, hvussu abbi og Rasmus fingur avrikað tað, teir fingur. Allir høvdu konu, sum stóð teimum við lið og tók sín part av arbeið-inum.

Eg fari at enda við t lýsa frið yvir minnið um háskúlafólkini, sum farin eru, og við at ynskja Føroya Fólkaháskúla og Føroya fólk friða framtíð í fulveld-inum Føroyum við hesari reglu úr tjóðsangi okkara, sum abbi yrkti 1. februar í 1906, »Ja, Guð signi Fø-oyar mitt land«.

Nógv fólk høvdu leitað sær oman í Føgrulíð henda vakra leygardagin
Mynd: Olga Biskopstø